

Pravo na ostanak. Razvojni pokazatelji različitih tipova ruralnih područja u Hrvatskoj

Prof.dr.sc. Aleksandar Lukić

Geografski odsjek, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatska sekcija Europskog vijeća za sela i male gradove (ECOVAST)

RURAL PACT

Europska ruralna područja vrlo su raznolika

„S obzirom na **razlike** u prirodnim i klimatskim uvjetima, zemljopisnim obilježjima, povijesnom i kulturnom razvoju, demografskim i društvenim **promjenama**, nacionalnim i regionalnim **posebnostima** i gospodarskom blagostanju, ruralna područja vrlo su raznolika. Zbog te raznolikosti potrebno je osmisliti **lokalne odgovore i rješenja** koja su u skladu s konkretnim **potrebama i mogućnostima** svakog područja. To ujedno znači da bi u strategijama teritorijalnog razvoja trebalo uzeti u obzir **pojedinačne značajke** i okoliš **ruralnih područja**.

U tom pogledu mjere moraju biti posebno usmjerene na **udaljene i manje razvijene** ruralne regije.”

PLURALNOST RURALNOSTI

ROSES
DESIGNER OUTLET
Z A Č R E T J E
DO -70%, DO -70%, DO -70%, DO -70%
SIRIUS
DIESEL
MILITARY
Reebok
> 100 BRANDS, > 100 BRANDS, ...
DIESEL
MILITARY
Reebok
> 100 BRANDS, > 100 BRANDS, ...
WANGLER
PRIMO
s.Oliver
CALZEDONIA
TEZENIS
intimissimi
Lotto
NIKE
BATA
LACOSTE
VALENTINO
FOXY VALLINO

Potreba za politikama temeljenim na osobitostima područja (place-based approach)

„Takva raznolikost znači da nijedna pojedinačna politika ruralnog razvoja ne može ponuditi zajedničko, optimalno rješenje istovremeno i na isti način. Umjesto "jedna politika za sve", svaka intervencija i razvojna mjera trebala bi odražavati posebne karakteristike i probleme određenog područja.”

Primjeri tipologija ruralnih područja Europske unije – podrška implementaciji teritorijalnih politika

Studija/program unutar kojega je tipologija izrađena i vrijeme nastanka	Tipovi ruralnih područja Europske unije
<p><i>„Budućnost ruralnog društva“, Europska komisija 1988.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ruralna područja pod pritiskom modernog života 2. Ruralna područja u zaostajanju 3. Posebno ugrožena ruralna područja
<p><i>Politecnico di Milano Za program Prostornog Planiranja Europske unije, 1999.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uspješna ruralna područja 2. Ruralna područja pod pritiskom 3. Slaba ruralna područja
<p><i>The Territorial State And Perspectives of the European Union (2011 update)</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostupna ruralna područja u okolicama metropolitanskih gradskih centara 2. Depopulacijska udaljena ruralna područja 3. Unutarnje ruralne periferije 4. Tradicionalna ruralna područja

Urbano-ruralna diferencijacija Republike Hrvatske – DEGURBA (Degree of Urbanisation)

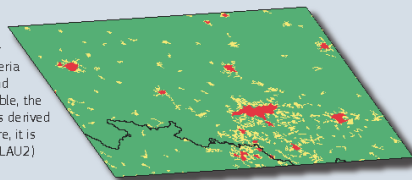

A system of urban/rural typologies

Three levels of urban/rural classification based on population distribution

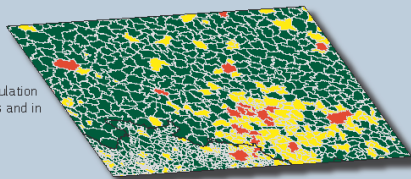
Grid cells

A classification of raster cells of 1 km² using criteria of population density and contiguity. Where available, the population distribution is derived from registers. Elsewhere, it is downscaled from local (LAU2) population figures.

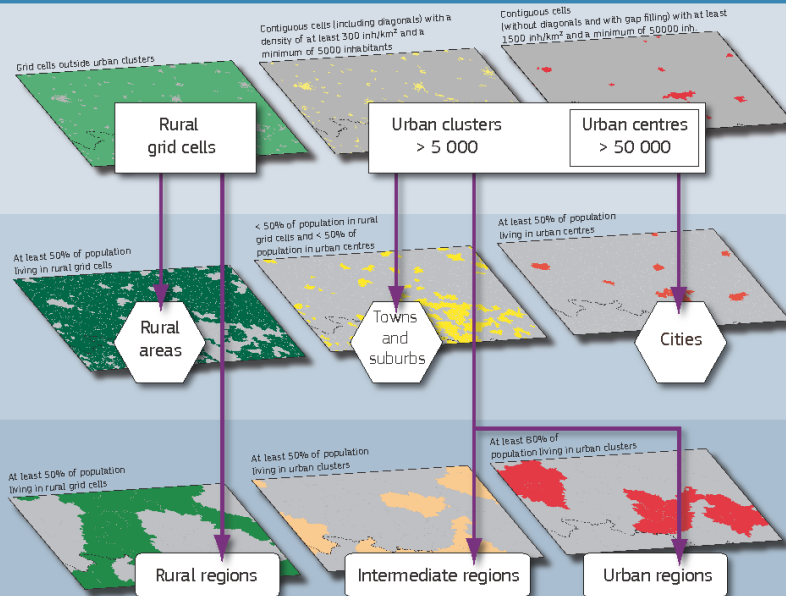
LAU2 units

A classification of local administrative units (LAU2) based on the share of local population living in urban clusters and in urban centres.

NUTS 3 regions

A typology of NUTS-3 regions based on the share of regional population living in rural grid cells and in urban clusters.

Izvor: These typologies have been developed by DG Regional Policy in co-operation with DG Agriculture and Rural Development, Eurostat, DG Joint Research Centre and OECD.

Data sources: Eurostat, DG JRC, national statistical institutes, EFGS

Regional policy

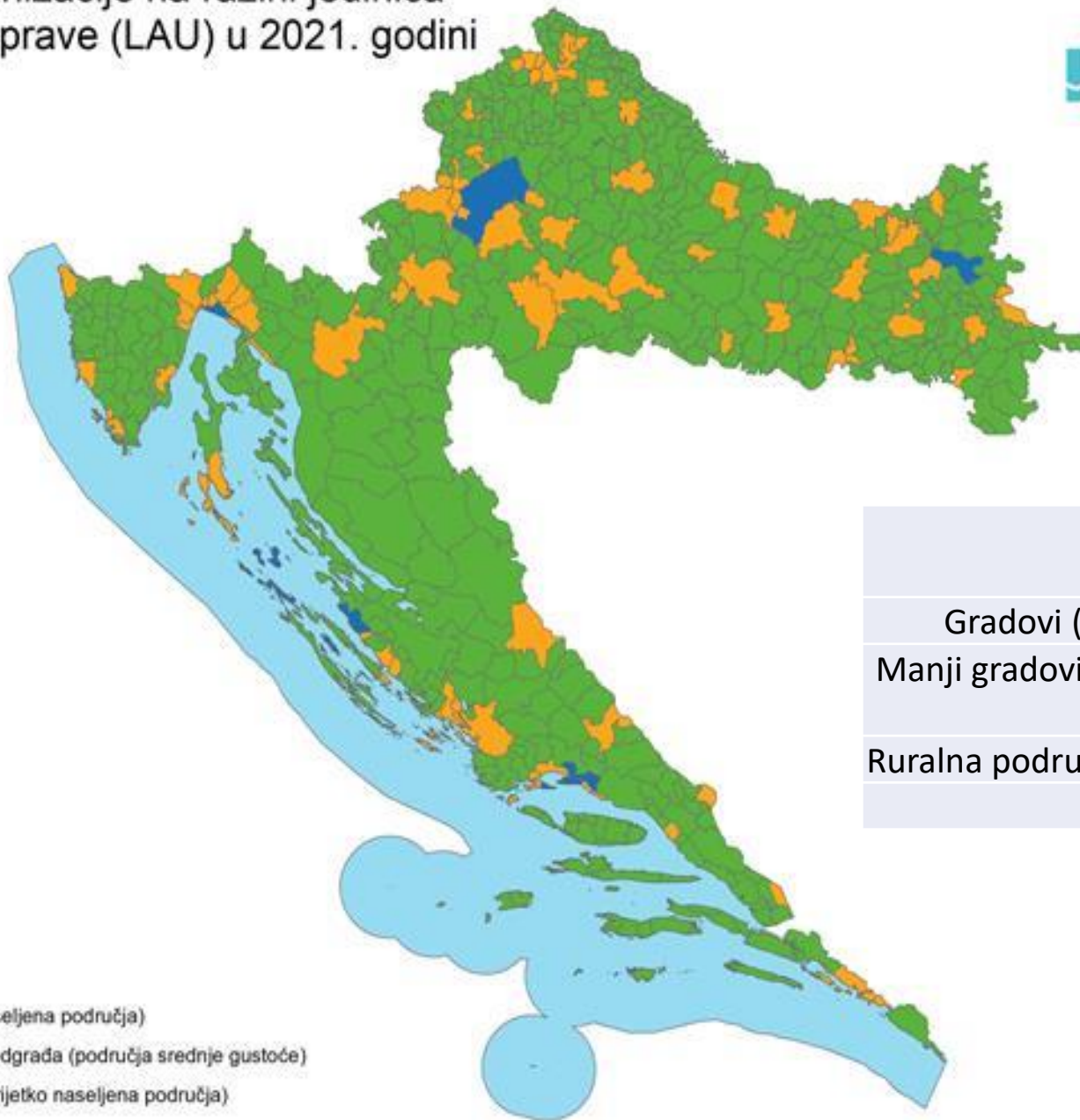
For more information:

- A revised urban-rural typology (NUTS3 level): http://app.eurostat.ec.europa.eu/porta/page/porta/product_details/publication?_product_code=KS-HA-10-001-15
http://app.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explains/index.php/urban-rural_typology

- A revised degree of urbanisation classification (LAU2 level): <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/informations/index.cfm?target=DEGURBA>

REGIOgis

Stupanj urbanizacije na razini jedinica lokalne samouprave (LAU) u 2021. godini

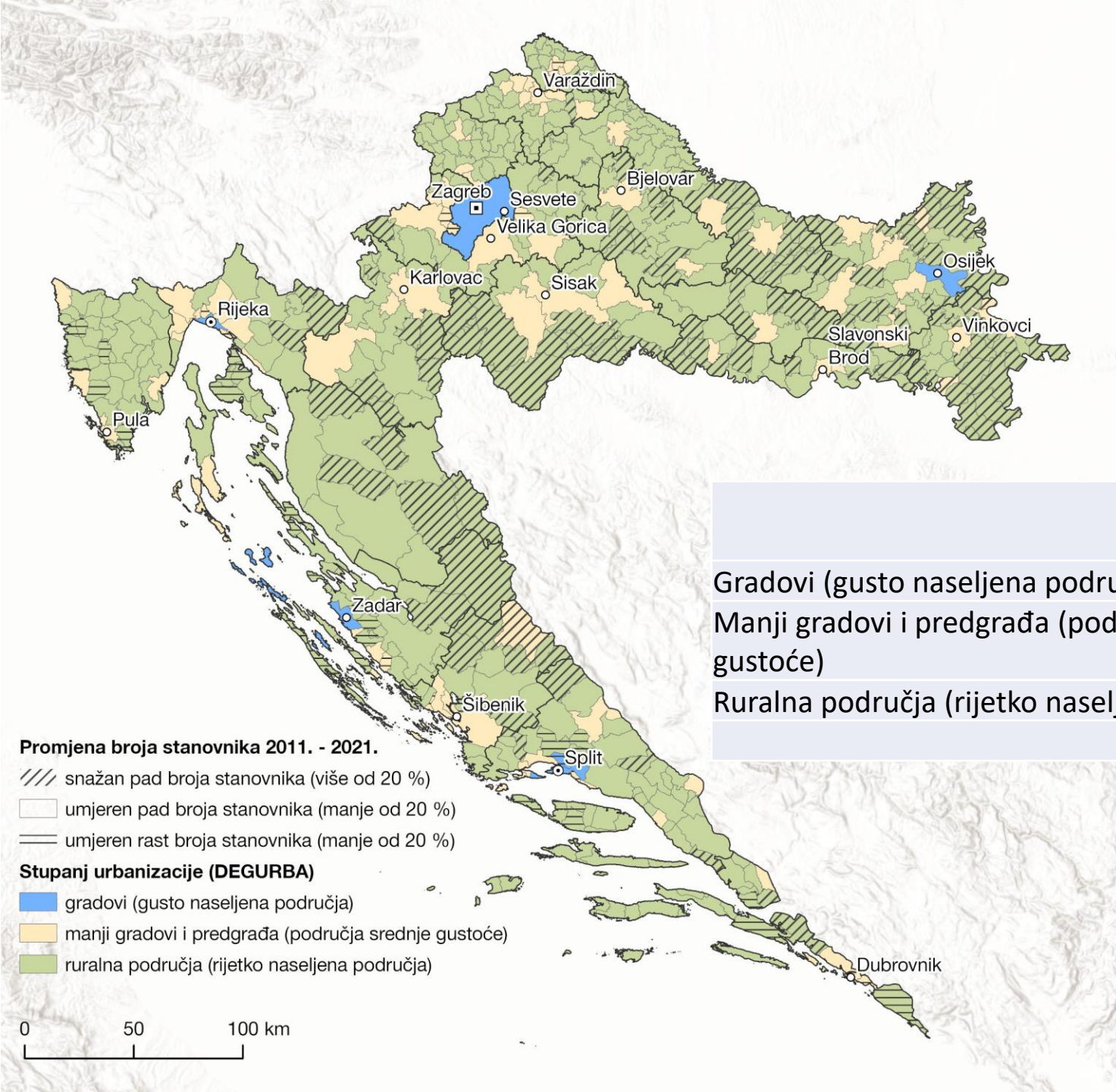

Legenda

- gradovi (gusto naseljena područja)
- manji gradovi i predgrađa (područja srednje gustoće)
- ruralna područja (rijetko naseljena područja)

	BR. STAN. 2021.	UDIO (%)
Gradovi (gusto naseljena područja)	1.227.626	31.7
Manji gradovi i predgrađa (područja srednje gustoće)	1.265.683	32.7
Ruralna područja (rijetko naseljena područja)	1.378.524	35.6
UKUPNO	3.871.833	100.0

0 20 40 60 80 100
km

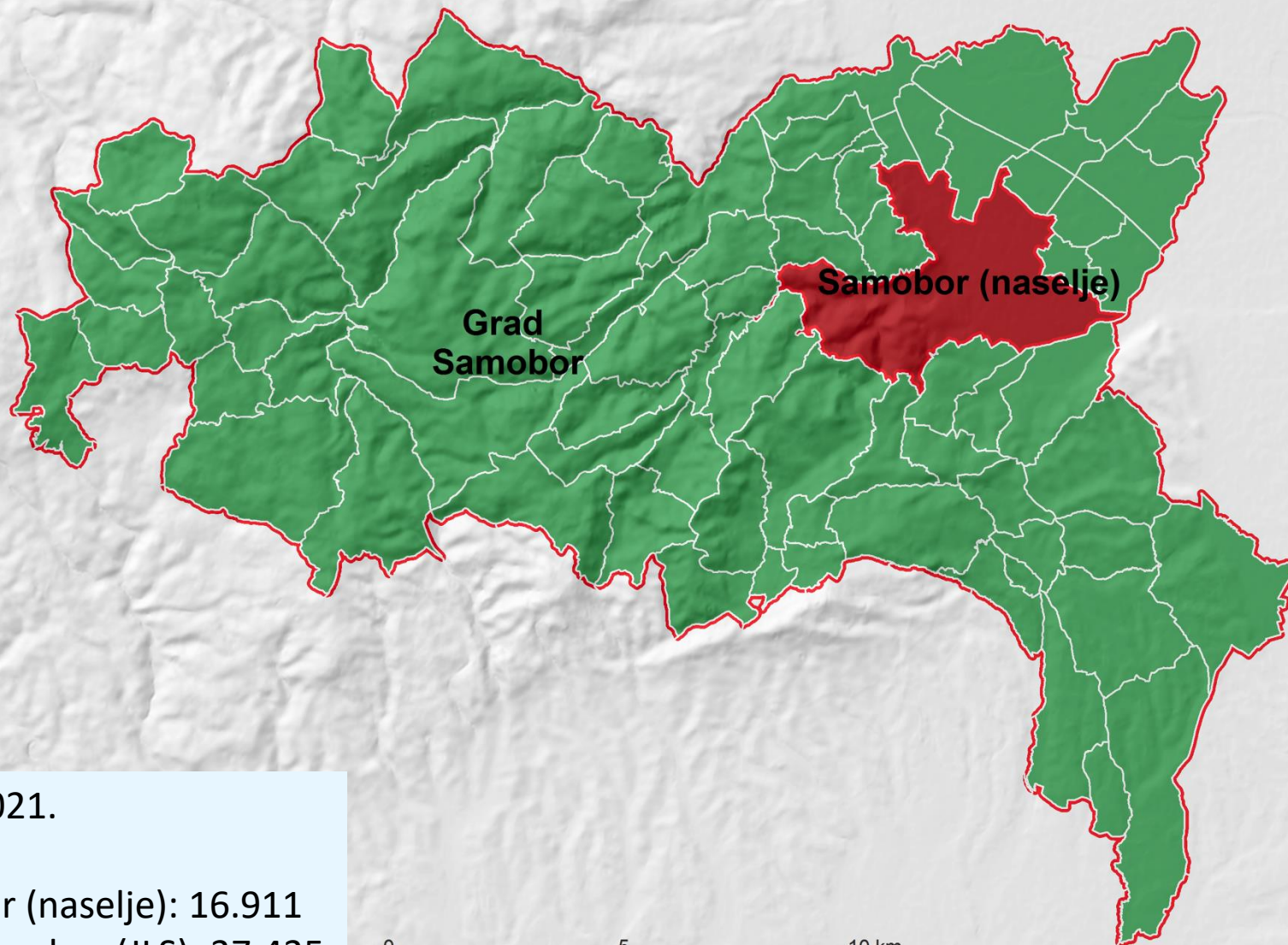
	BR. STAN. 2021.	BR. STAN. 2011.	INDEKS 21/11
Gradovi (gusto naseljena područja)	1.227.626	1.303.779	94.2
Manji gradovi i predgrađa (područja srednje gustoće)	1.265.683	1.386.783	91.3
Ruralna područja (rijetko naseljena područja)	1.378.524	1.594.327	86.5
	3.871.833	4.284.889	90.4

Promjena broja stanovnika 2011. - 2021.
 /// snažan pad broja stanovnika (više od 20 %)
 □ umjeren pad broja stanovnika (manje od 20 %)
 □ umjeren rast broja stanovnika (manje od 20 %)

Stupanj urbanizacije (DEGURBA)
 ■ gradovi (gusto naseljena područja)
 ■ manji gradovi i predgrađa (područja srednje gustoće)
 ■ ruralna područja (rijetko naseljena područja)

0 50 100 km

Stupanj urbanizacije – DEGURBA – Grad Samobor: manji gradovi i predgrađa

Popis 2021.

Samobor (naselje): 16.911
Grad Samobor (JLS): 37.435

0 5 10 km

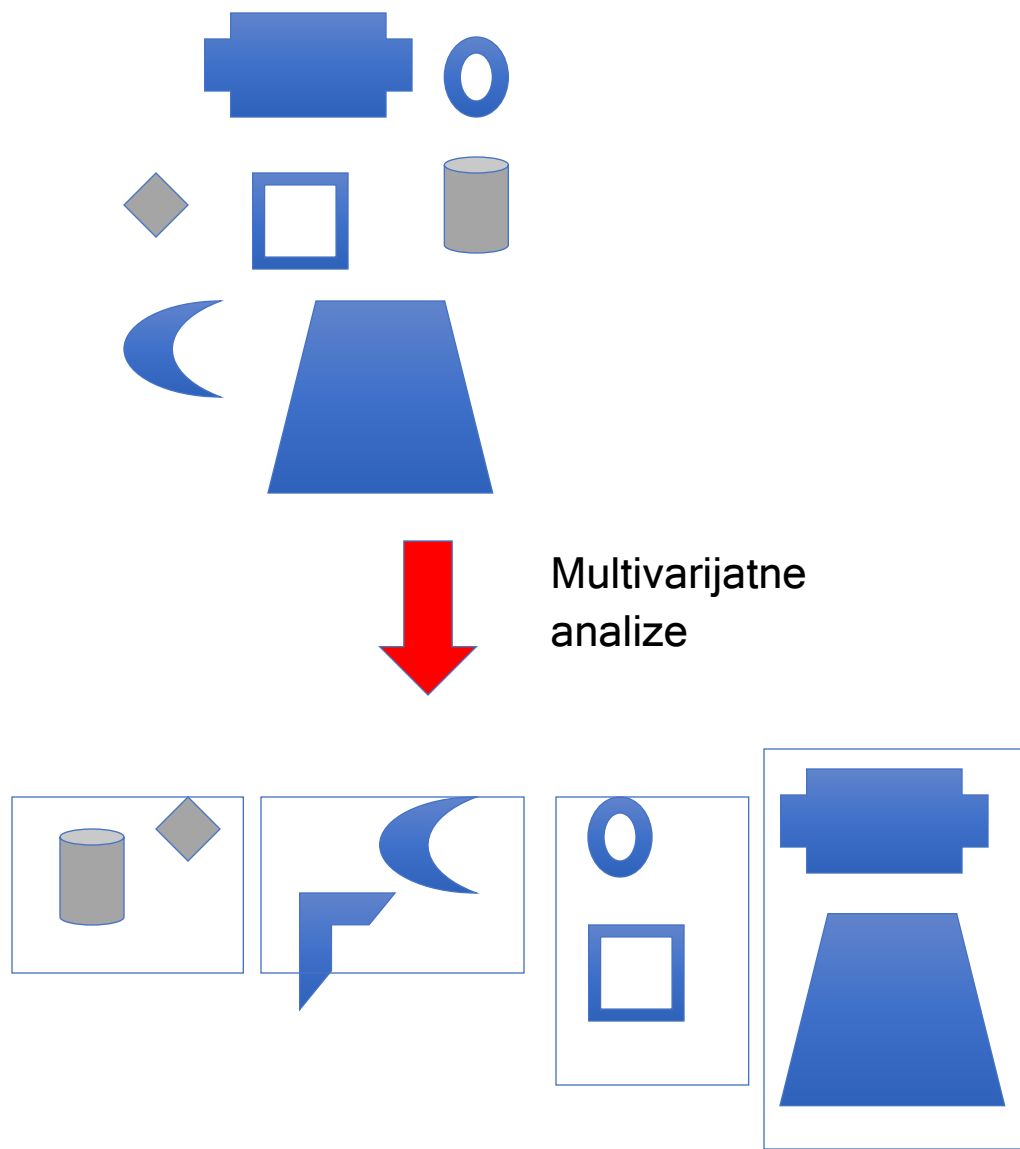
Tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske

- Izrađena na razini naselja (6750)
- Korišteno 140 varijabli u analizi, 50 u završnoj fazi
- Objavljena u Strategiji prostornog razvoja Republike Hrvatske (2017), Hrvatski zavod za prostorni razvoj, Ministarstvo prostornog uređenja RH

Metodologija

Agregativni pristup

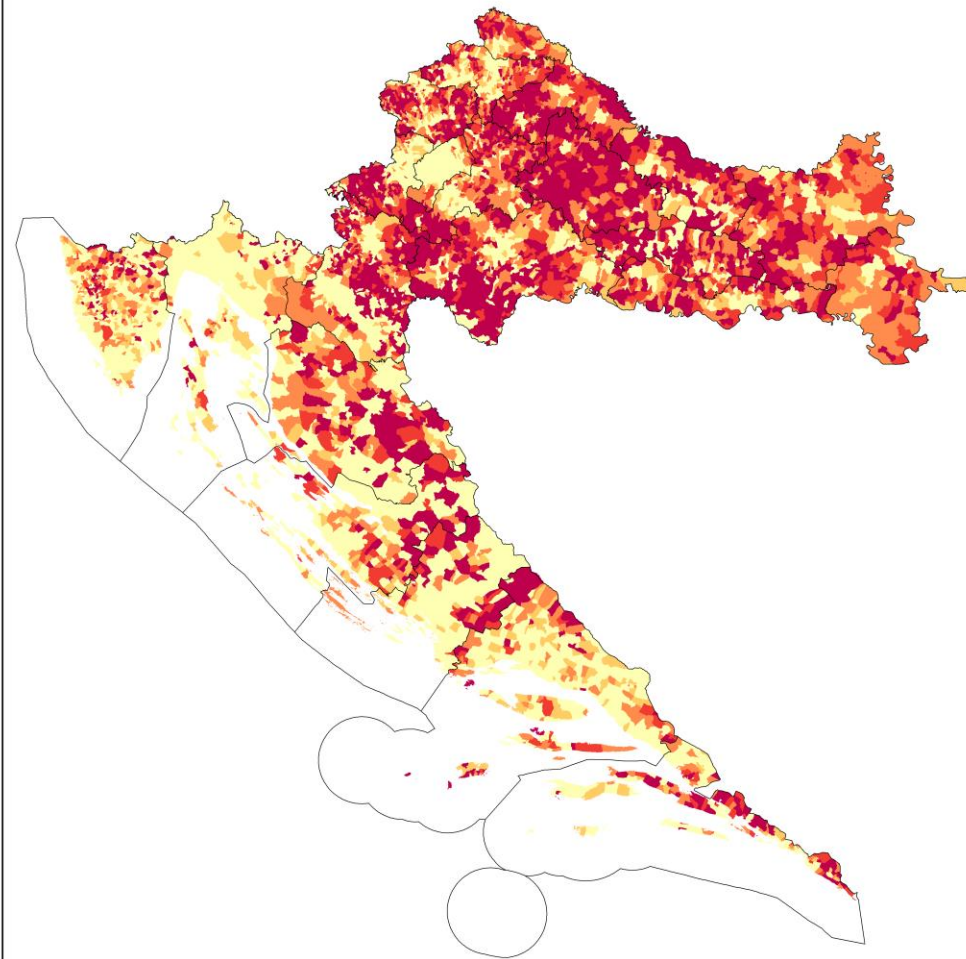
Pokušaj čuvanja posebnosti mjesta i prostora
(*place-based approach*)

SKUPINE VARIJABLI

- lokacijske i topografske
- veličina, razmještaj i struktura stanovništva
- demografska dinamika
- zaposlenost i dnevne cirkulacije radnika
- socio-ekonomska struktura
- struktura i značaj poljoprivrede kao izvora prihoda
- način korištenja zemljišta
- funkcije i stanje stambenog fonda
- infrastrukturna opremljenost naselja,
- sustav središnjih naselja
- prometna dostupnost središnjim naseljima

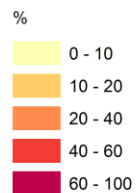
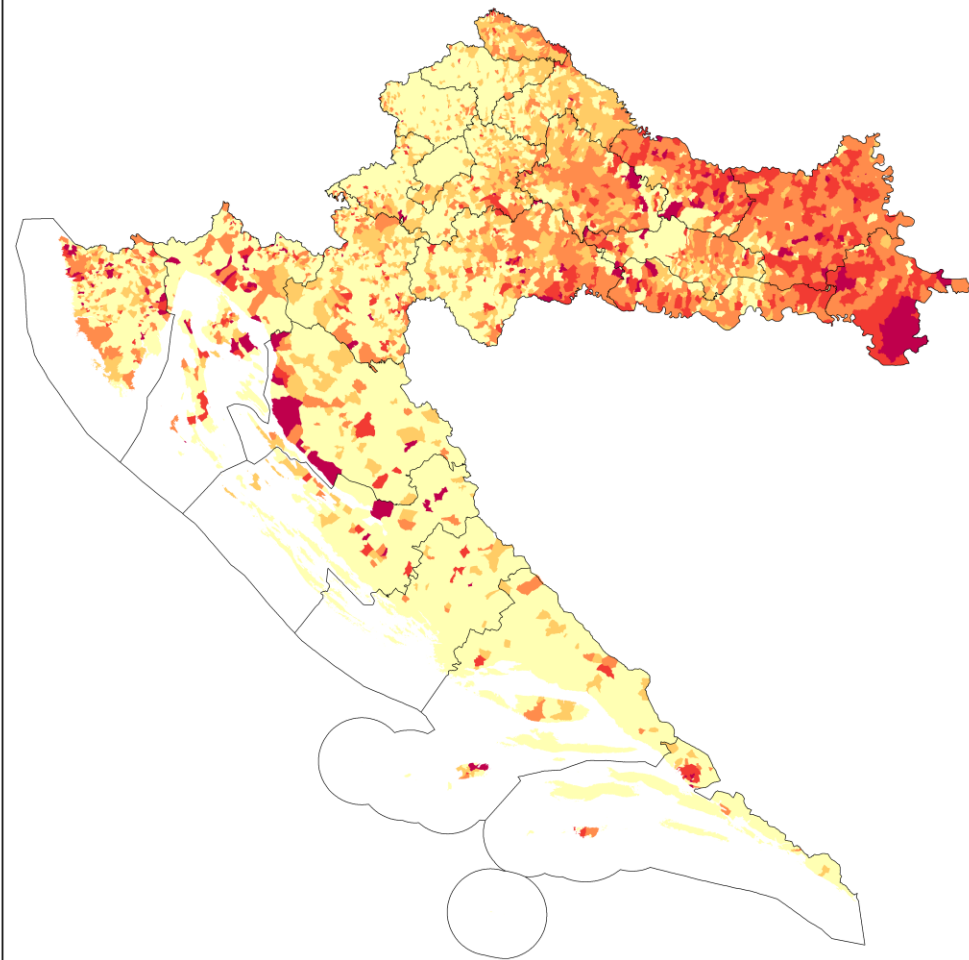
SOCIO-EKONOMSKA STRUKTURA NASELJA

A. Lukić

%POL J_LSR	Udio uk. zap. u naselju I sektor (poljoprivreda., lov, šumarstvo i ribarstvo)
%RUD _ING	Udio uk.zap. u naselju II sektor (rudarstvo,vađenje, prerađivačka industrija i građevinarstvo)
%TRG	Udio uk.zap. u naselju trgovina
%HOT _RES	Udio uk.zap. u naselju hoteli i restorani

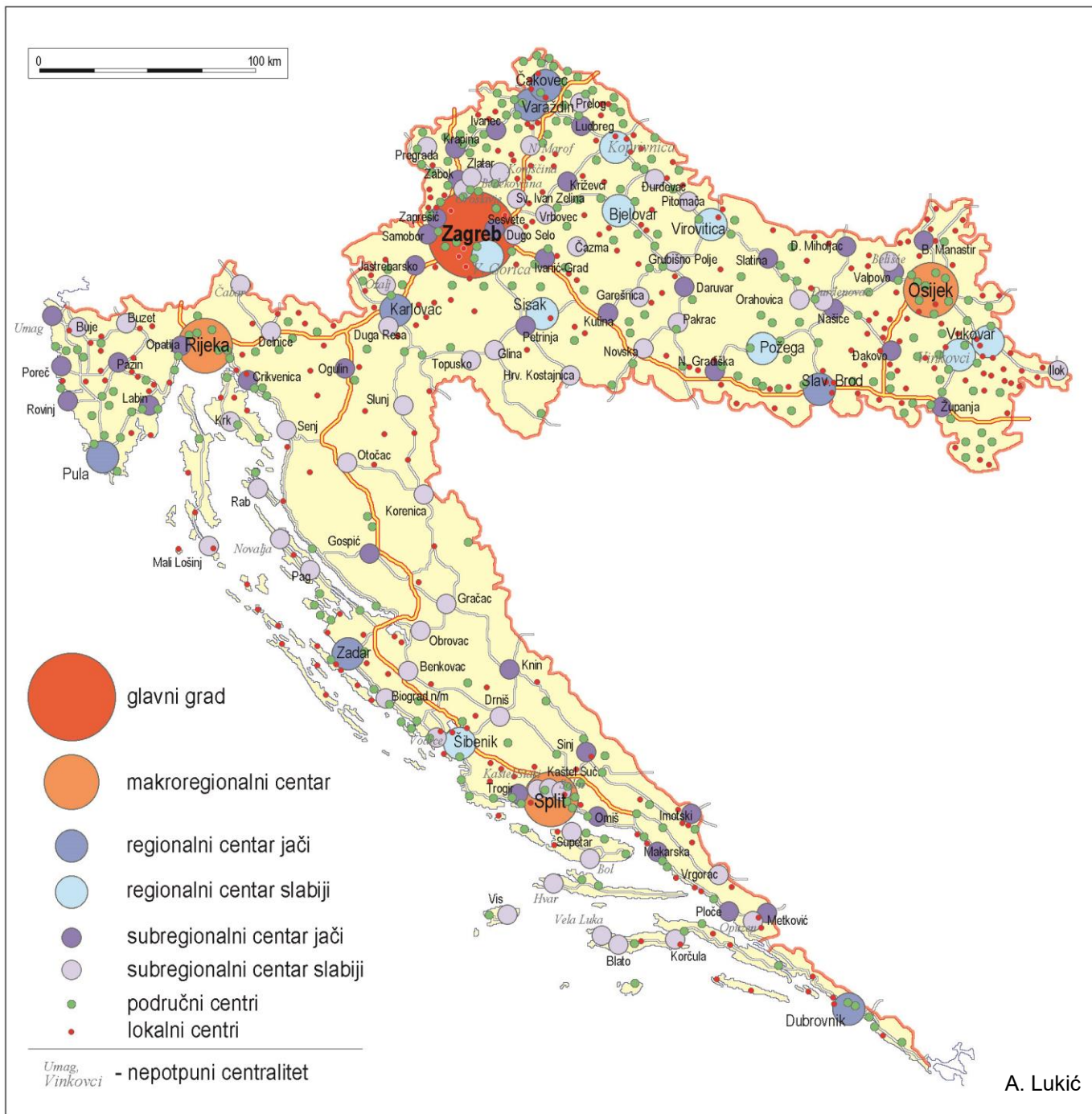
Udio uk. zap. u naselju I sektor (poljoprivreda., lov, šumarstvo i ribarstvo)

A. Lukić

NAČIN KORIŠTENJA ZEMLJIŠTA

%POLJ _ZE	Udio korištenog poljop.zemlj u ukupno raspoloživoj površini zemljišta
%NEO _ZE	Udio neobrađenog poljoprivrednog zemljišta u ukupno raspoloživom zemljištu
%PK_ 3HPL	Udio polj.kuc. s više od 3 ha ukupno raspoloživog zemljišta u ukupnom broju poljoprivrednih kućanstava
%ZAK UP	Udio korištenog poljoprivrednog zemljišta uzetog u zakup u ukupno korištenom poljoprivrednom zemljištu
PR_VE L_P	Prosječna veličina parcele korištenog poljoprivrednog zemljišta

721

centralno naselje (10,7 % svih naselja, 69,9 % stanovništva)

232

funkcionalno jače opremljena naselja

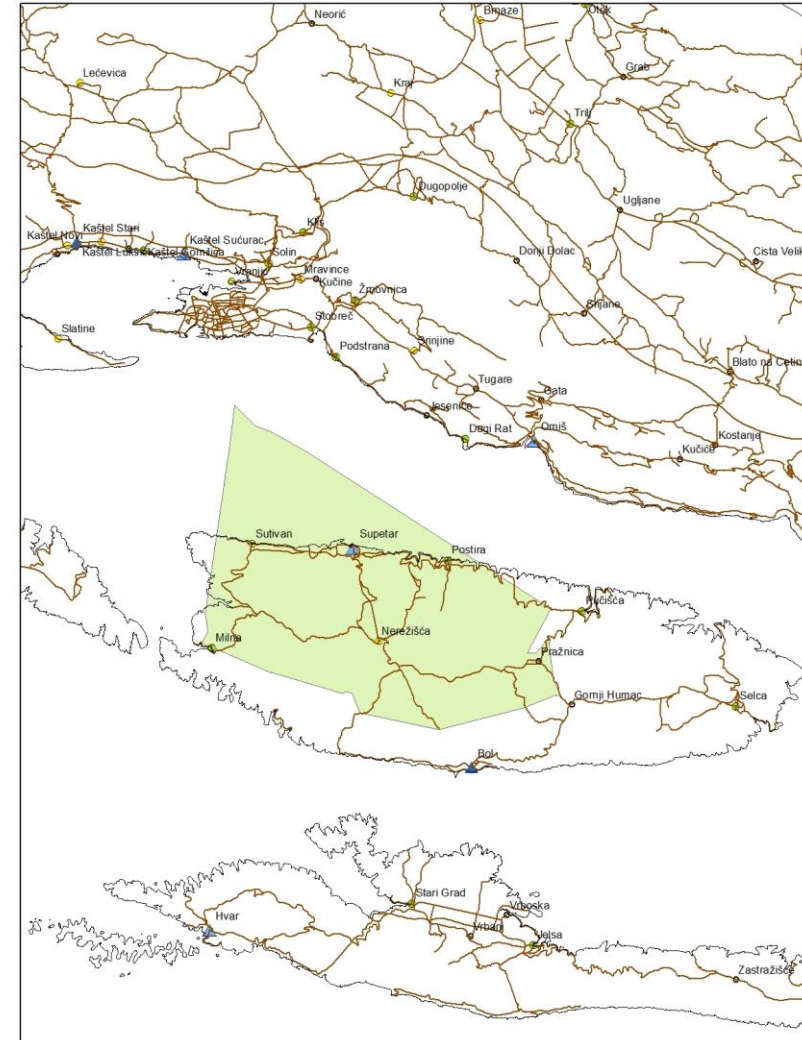
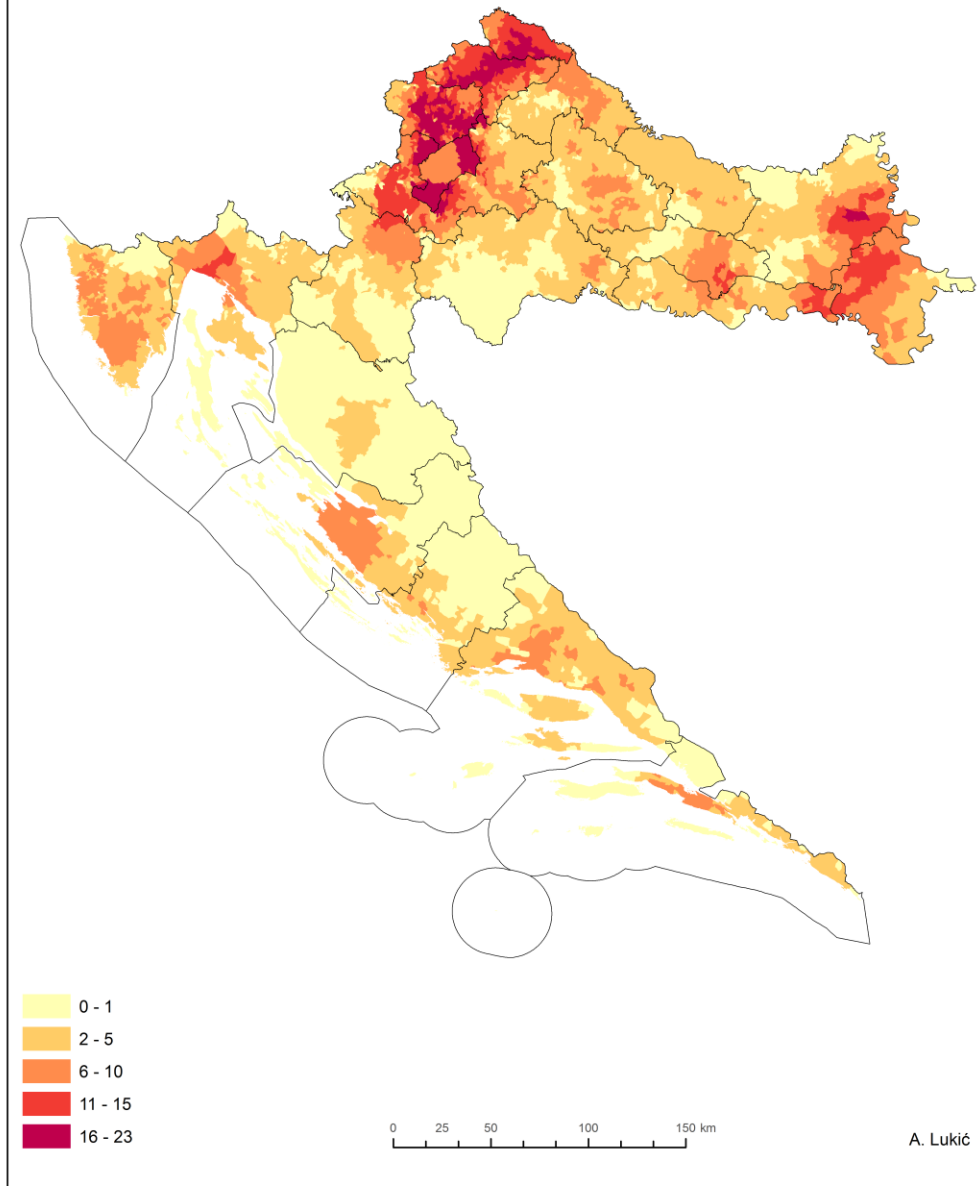
586

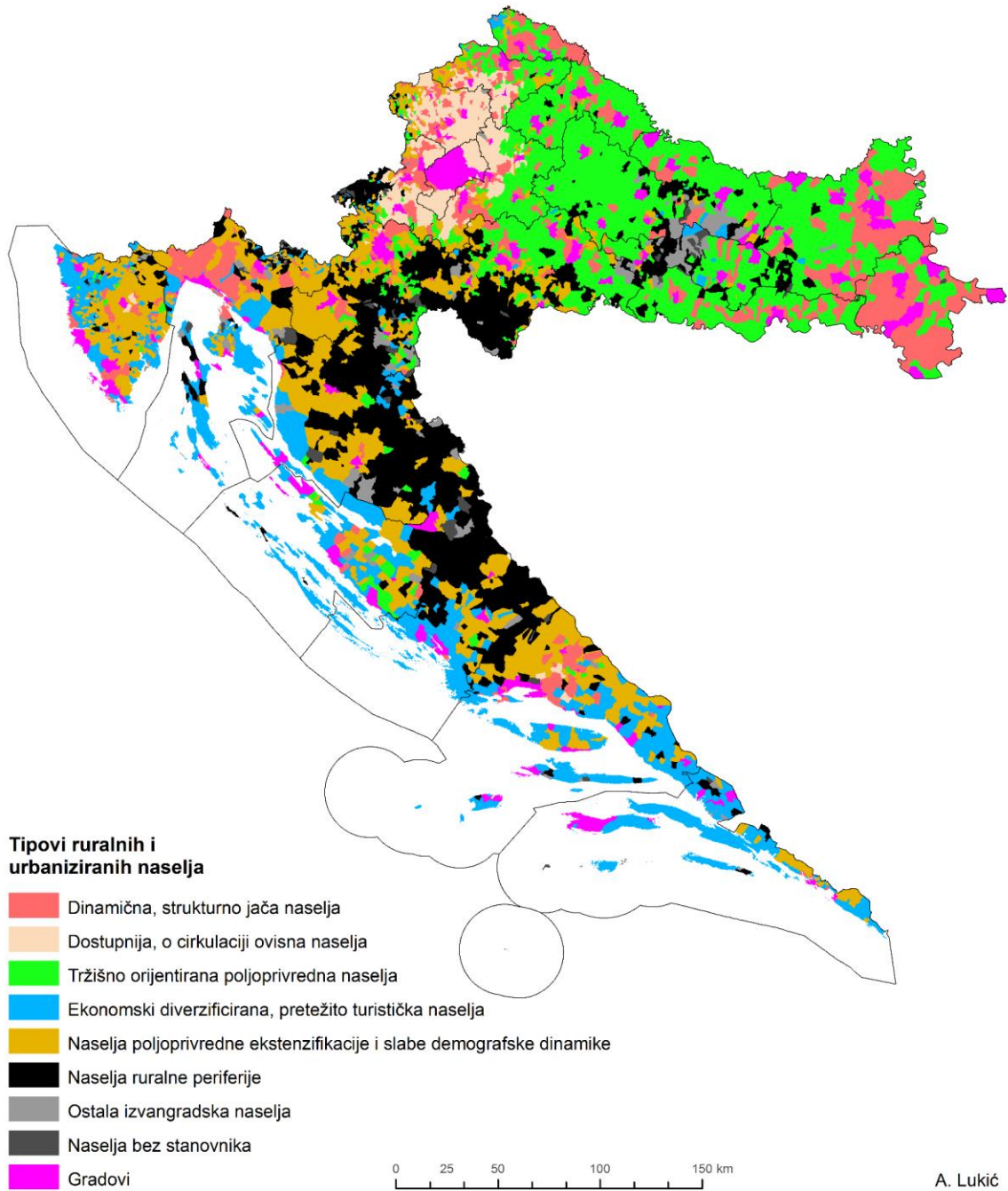
centralnih naselja nisu gradska

4788

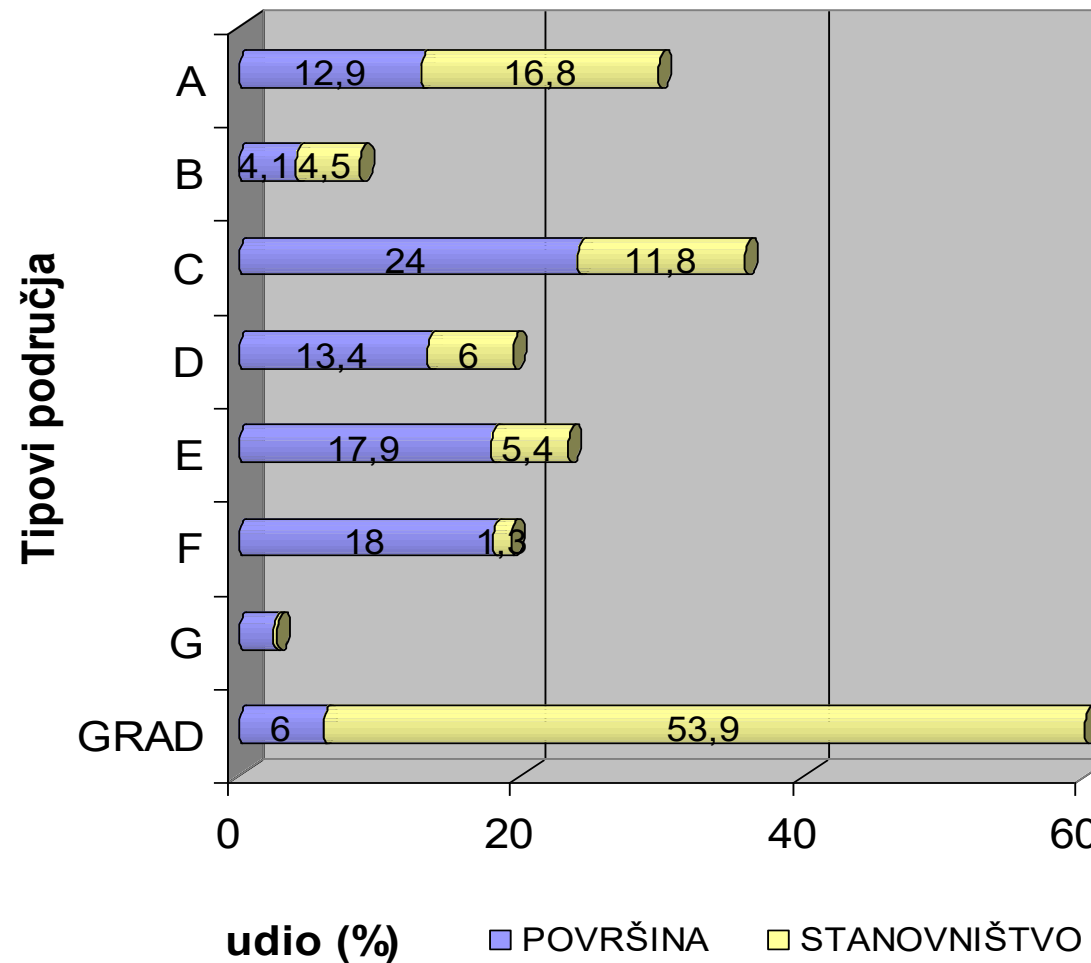
ruralnih naselja izuzev eventualno prodavaonice nema niti jednu osnovnu funkciju

Vremenska dostupnost centralnim naseljima – pr. broj dostupnih područnih centara u 30 min.

Udio površine i stanovništva, po tipovima

	Broj naselja (udio)	Površina (km ²) (udio)	Broj stanovnika (udio)	Prosječna veličina naselja	Gustoća naseljenosti	Broj Polj. kućan. (udio)	Dostupnost Do središnjih naselja	Broj obalnih naselja	Pros. nadmor. visina (m)
A	688 (10,2)	7286,3 (12,9)	747.054 (16,8)	1085,8	102,5	47,5	53,6	31	175,3
B	638 (9,4)	2347,4 (4,1)	200.609 (4,5)	314,4	85,5	65,7	97,9	0	204,4
C	1710 (25,3)	13.608,2 (24,0)	522.234 (11,8)	305,4	38,4	73,4	30,9	0	152,2
D	913 (13,5)	7606,0 (13,4)	267.833 (6,0)	293,4	35,2	43,0	20,0	309	155,0
E	1380 (20,4)	10.132,8 (17,9)	239.985 (5,4)	173,9	23,7	63,6	24	9	302,6
F	991 (14,7)	10.203,2 (18,0)	58.317 (1,3)	58,8	5,7	73,9	14,2	7	328,6
G	195 (2,9)	1415,2 (2,5)	7682 (0,2)	39,4	5,4	10,1	15,8	20	273,7
H	139 (2,1)	3411,7 (6,0)	2.393.746 (53,9)	17.221,2	701,6	8,7	42,6	49	117,1
A – Dinamična, strukturno jača ruralna i urbanizirana naselja B – Dostupna, o cirkulaciji ovisna ruralna i urbanizirana naselja C – Tržišnoj orijentirana poljoprivredna naselja D – Ekonomski diverzificirana, pretežito turistička ruralna i urbanizirana naselja					E – Naselja poljoprivredne ekstenzifikacije i slabe demografske dinamike F – Naselja ruralne periferije G – Ostala izvangradska naselja H – Gradovi				

Primjer pokazatelja po tipovima: Tržišno orijentirana poljoprivredna naselja

- U njima je gotovo polovica ukupno korištenog poljoprivrednog zemljišta Hrvatske (46,9 %), a taj udio još je veći u kategoriji oranica i vrtova (53,7 %). Prosječna veličina naselja je 305,4, a prosječna gustoća naseljenosti 38,4 st/km².
- Djelatnosti primarnog sektora u prosječnom naselju tog klastera čine vrlo visoki udio od 72,7 posto svih radnih mjesta, a nešto više od petine ukupnoga čini poljoprivredno stanovništvo (22,1 %).
- Najviši udjeli: Udio kućanstava koji je ostvario prihod od prodaje u tržišno orijentiranim poljoprivrednim područjima je 69 posto
- 26,1 posto ukupnog korištenog poljoprivrednog zemljišta uzetog u zakup
- Najviši udio korištenog poljoprivrednog zemljišta

Tržišno orijentirana poljoprivredna naselja

- najveću prosječnu veličinu parcele, kao i najviši udio poljoprivrednih kućanstava s više od 20 ha ukupno raspoloživog zemljišta. U njima je istovremeno i udio neobrađenog poljoprivrednog u ukupno raspoloživom zemljištu najniži i iznosi 2,9 posto
- Iako i ta područja imaju negativna obilježja strukture i dinamike stanovništva, ipak su povoljnija nego u tipovima poljoprivredne ekstenzifikacije (E) i periferije (F) te relativno slična dostupnijim i o cirkulaciji ovisnim ruralnim područjima (B).

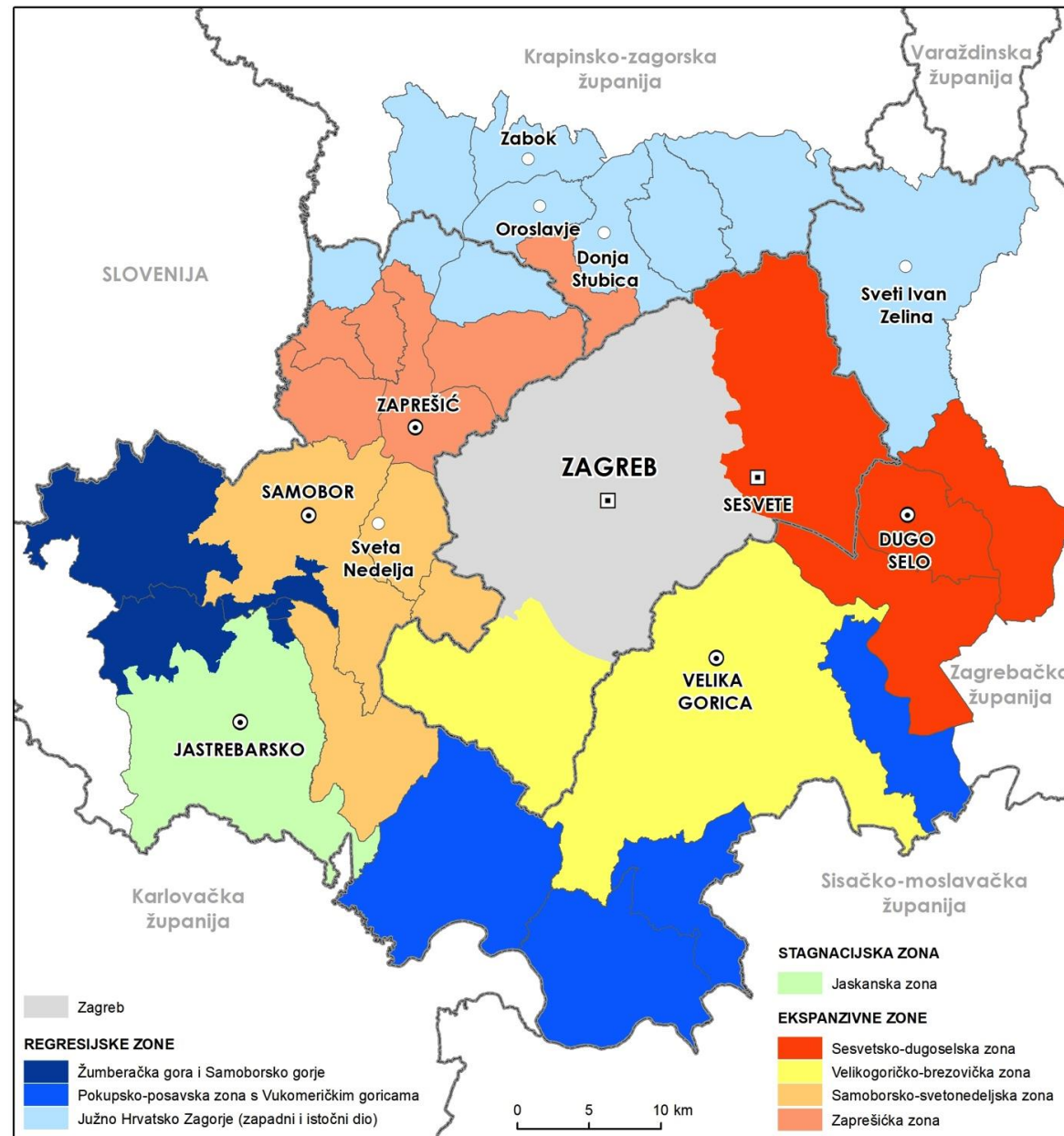
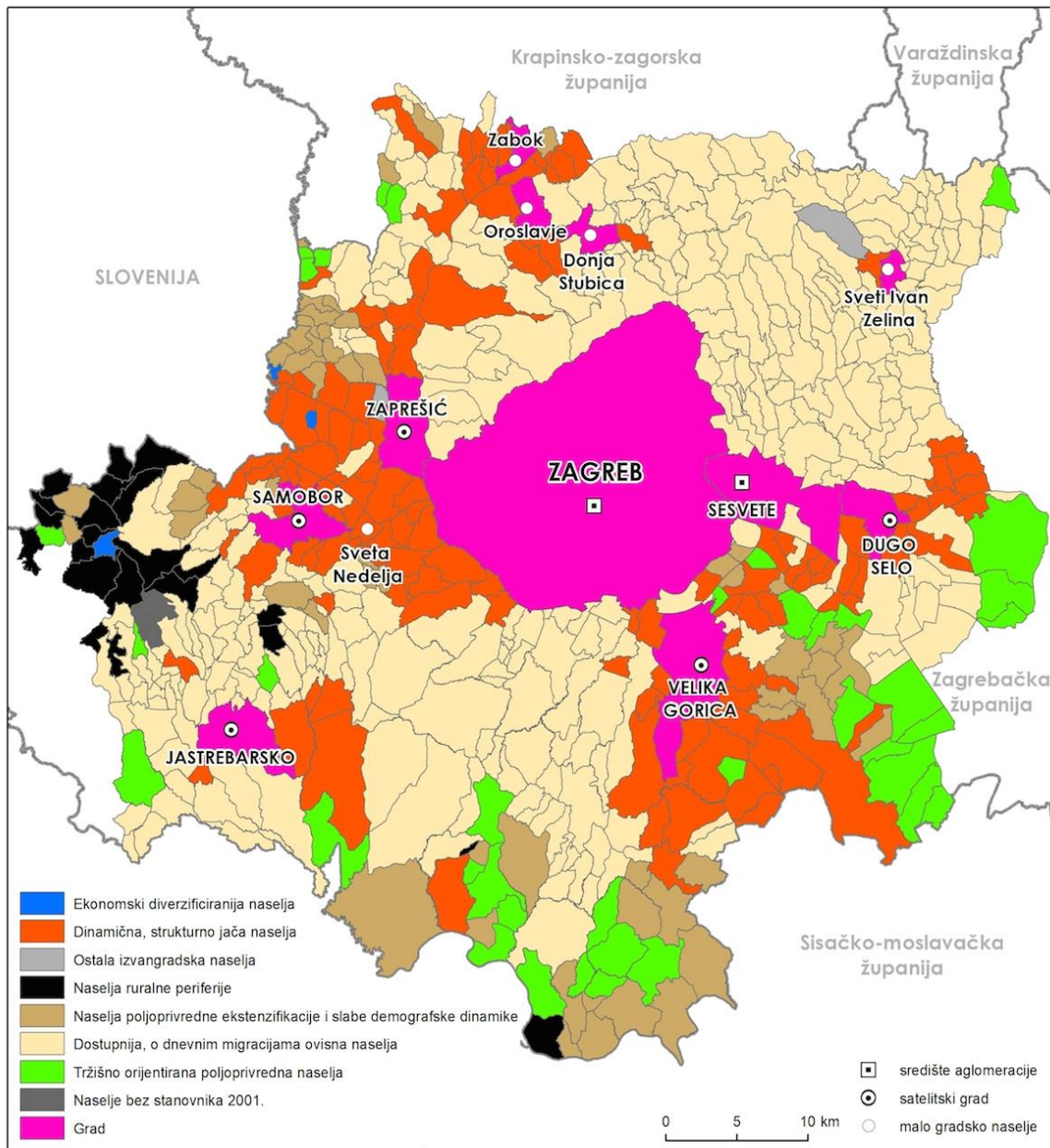
Ekonomski diverzificirana, pretežito turistička naselja

- izrazita koncentracija uslužnog sektora i s njime povezanih aktivnosti u socio-ekonomskoj strukturi stanovništva koji čine jezgru hrvatskog turizma. Prosječna veličina naselja je 293,4 stanovnika, a gustoća 35,2 st/km².
- najniži udjeli poljoprivrednih u ukupnom broju kućanstva (43 %) te poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu (5,1 %). Socio-ekonomska struktura ima i odgovarajuće posljedice na način korištenja zemljišta: udio korištenog poljoprivrednog u ukupno raspoloživoj površini zemljišta također je najniži u odnosu na ostale klastere (50,7 %),
- u strukturi korištenog zemljišta dominiraju pašnjaci (prirodni, ekstenzivna ispaša), a slijede voćnjaci i vinogradi.

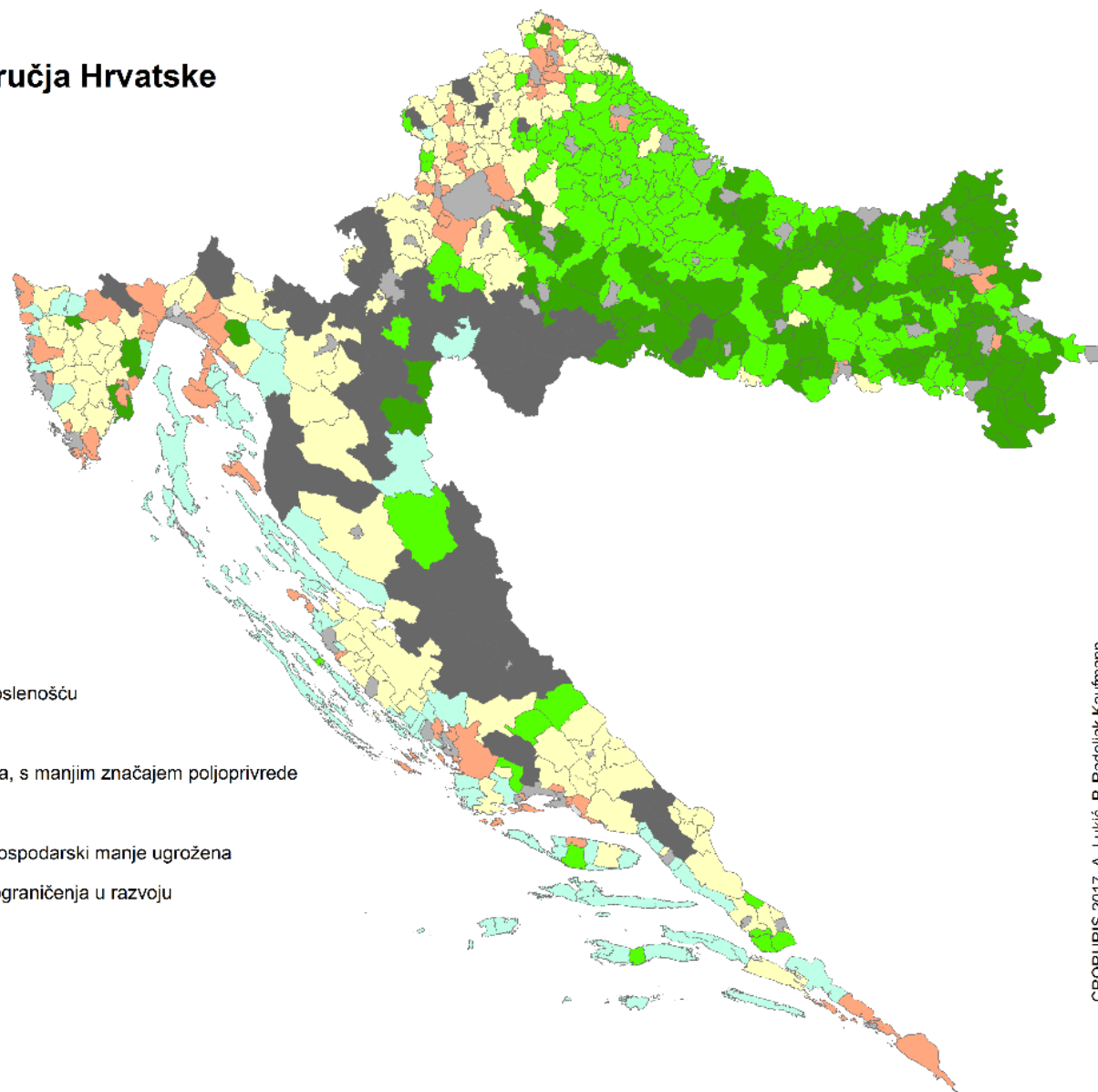
Ekonomski diverzificirana, pretežito turistička naselja

- Taj klaster ima prosječno najveći udio stanova za odmor u ukupnom broju stanova (38,1 %) te daleko najviši udio poljoprivrednih kućanstava koja se bave turizmom, smještajem i drugim aktivnostima vezanima uz slobodno vrijeme (8,7 %, dok sljedeći klaster po rangu ima udio od samo 0,1 %).
- Pokazatelji prirodnog kretanja stanovništva tog tipa su prosječno pozitivniji od svih ostalih, izuzev dinamičnijih, strukturno jačih (A) područja. Indeks starosti je, osim u dinamičnim, niži i u analiziranim tipovima B i C, dobrim dijelom zahvaljujući činjenici da su u tom tipu prisutna i otočna naselja sa izrazito starom populacijom.

TIPOVI RURALNIH I URBANIZIRANIH NASELJA U URBANOJ AGLOMERACIJI ZAGREB

Tipologija ruralnih i mješovitih područja Hrvatske

- Pretežito poljoprivredna područja, sa značajnom nezaposlenošću
- Izrazito poljoprivredna područja
- Snažnije urbanizirana i demografski dinamičnija područja, s manjim značajem poljoprivrede
- Turistička, demografski starija područja
- Ekonomski vrlo diverzificirana područja, demografski i gospodarski manje ugrožena
- Područja kriznih demografskih obilježja i gospodarskih ograničenja u razvoju
- Bez podataka
- Gradska naselja veća od 5000 st. (2011.)

0 50 100 200 km

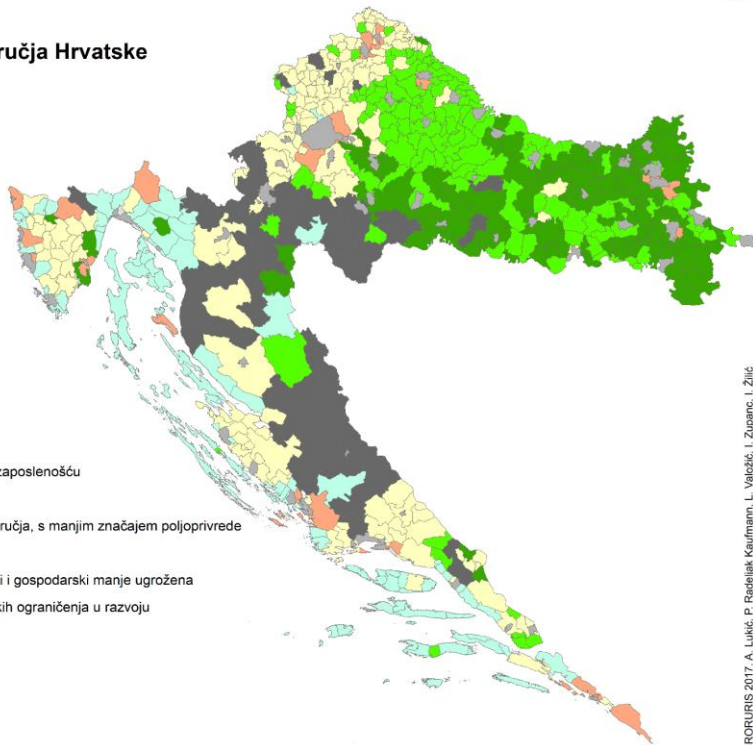
18. ZAPOSLENI PREMA DJELATNOSTI, POPIS 2011.

Ime županije	Ime grada ili općine	Ime naselja	Zaposleni- ukupno	A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	B - Rudarstvo i vađenje
Zagrebačka	Brckovljani	UKUPNO	2230	78	11
Zagrebačka	Brckovljani	Božjakovina	56	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Brckovljani	566	10	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Gornja Greda	209	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Gornje Dvorišće	26	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Gračec	399	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Hrebinec	90	7	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Kusanovec	20	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Lupoglav	316	29	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Prečec	57	4	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Prikraj	186	6	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Stančić	155	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Štakorovec	125	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brckovljani	Tedrovec	25	4	(Z)
Zagrebačka	Brdovec	UKUPNO	4471	28	3
Zagrebačka	Brdovec	Brdovec	1141	4	(Z)
Zagrebačka	Brdovec	Donji Laduč	325	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brdovec	Drenje Brdovečko	255	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brdovec	Gornji Laduč	332	(Z)	(Z)
Zagrebačka	Brdovec	Harmica	121	8	(Z)
Zagrebačka	Brdovec	Javorje	271	(Z)	(Z)

Scenariji razvoja ruralnih područja Hrvatske do 2030.

Tipologija ruralnih i mješovitih područja Hrvatske

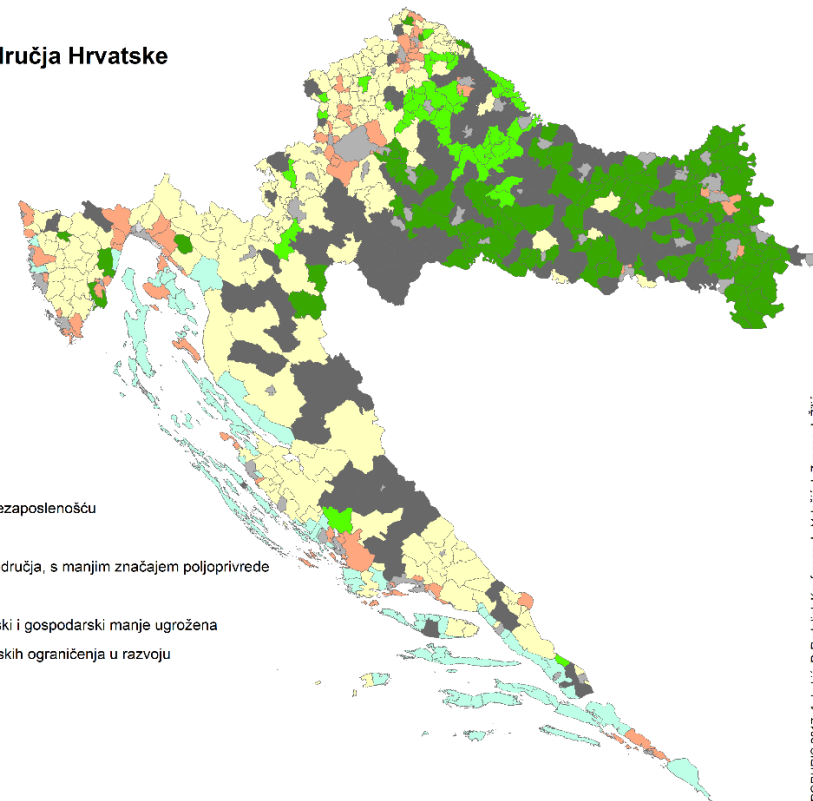
Scenarij 1

- Pretežito poljoprivredna područja, sa značajnom nezaposlenošću
- Izrazito poljoprivredna područja
- Snažnije urbanizirana i demografski dinamičnija područja, s manjim značajem poljoprivrede
- Turistička, demografski starija područja
- Ekonomski vrlo diverzificirana područja, demografski i gospodarski manje ugrožena
- Područja kriznih demografskih obilježja i gospodarskih ograničenja u razvoju
- Bez podataka
- Gradska naselja veća od 5000 st. (2011.)

0 50 100 200 km

CRORURIS 2017. A. Lukić, P. Radejčak Kaufmann, L. Valčić, I. Zupanc, I. Žilić

Tipologija ruralnih i mješovitih područja Hrvatske

Scenarij 3

- Pretežito poljoprivredna područja, sa značajnom nezaposlenošću
- Izrazito poljoprivredna područja
- Snažnije urbanizirana i demografski dinamičnija područja, s manjim značajem poljoprivrede
- Turistička, demografski starija područja
- Ekonomski vrlo diverzificirana područja, demografski i gospodarski manje ugrožena
- Područja kriznih demografskih obilježja i gospodarskih ograničenja u razvoju
- Bez podataka
- Gradska naselja veća od 5000 st. (2011.)

0 50 100 200 km

CRORURIS 2017. A. Lukić, P. Radejčak Kaufmann, L. Valčić, I. Zupanc, I. Žilić

Zaključak

- Prostorne tipologije mogu biti vrijedan instrument u teritorijalizaciji politika ruralnog i regionalnog razvoja
- Prednosti:
 - Integralno i kompleksno sagledavanje stanja i procesa
 - Izbjegavanje generalizacija i jedinstvenog rješenja za sva ruralna područja
 - Donošenje odluka na temelju znanstvenih činjenica
- Nedostatci:
 - Selektivnost i ovisnost o dostupnim podacima za varijable
 - Ovisnost rezultata o mjerilu
 - Zahtjevnije za izradu od jednostavnijih prostornih klasifikacija

Zahvaljujem na pažnji!

Aleksandar Lukić

alukic@geog.pmf.hr

RURAL PACT

Svi korišteni grafički i tablični prikazi, ako nije drugačije navedeno, preuzeti su iz:
Lukić, A. (2012) Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske. Samobor, Meridijani ili
arhive projekta Primjena metode scenarija u planiranju i razvoju ruralnih područja Hrvatske, HRZZ, Geografski odsjek PMF-a.